

DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANI UYUŞMAZLIĞI VE TÜRKİYE – LİBYA MUTABAKATI

Selim KANAT¹

Tuğçe GÜRDAL²

Özet

Bu çalışma, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanı uyuşmazlığına yepyeni bir boyut kazandıran Türkiye-Libya Mutabakatının etkisini, mutabakat öncesi ve sonrası durumu özetleyerek açıklamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla çalışmanın araştırma sorusu "Türkiye-Libya Mutabakatı'nın bölge devletleri üzerinde ve küresel anlamda etkisi ne olmuştur?" sorusudur. Bu soruya ilişkin araştırma hipotezi mutabakatın Türkiye'nin doğal haklarını hiçe sayan, kendi çıkarlarını Türkiye'ye dayatmaya çalışan devletlerin planlarını bozduğu oyun değiştirici bir etki yaptığıdır. Bu araştırma sorusunun cevaplanmasında ve hipotezin testinde araştırma ve veri toplama yöntemi olarak literatür taraması ve vaka analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bu yapılırken yerli ve yabancı literatür taranmış, ulaşılan bilgiler somut olaylar ile test edilerek kullanılmıştır. Bu amaç için önce deniz yetki alanı sınırlandırması ile ilgili kavramlardan olan kıta sahanlığı, karasuları ve münhasır ekonomik bölge tanımlamaları açıklanmış, sorunun böylece anlaşmazlığın kaynağı ortaya konmaya çalışılmış ve kıyıdaş olan/olmayan ülkelerin bu doğrultuda sahip olduğu hakların ne olduğu incelenmiştir. Daha sonra, mutabakat öncesi kıyıdaş olan/olmayan ülkeler ile Türkiye'nin durumu incelenerek, mutabakata giden süreçte yaşananlardan bahsedilmiştir. Bunun sonucunda mutabakatın Türkiye için ve bölge için çok önemli bir hamle olduğu, bölgedeki dengeleri önemli ölçüde sarstığı, bundan sonraki zamanlar için de bir dönüm noktası niteliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Deniz Yetki Alanı, Türkiye – Libya Mutabakatı, Doğu Akdeniz Siyaseti

MARITIME JURISDICTION DISPUTE IN THE EASTERN MEDITERRANEAN AND TURKEY-LIBYA AGREEMENT

Abstract

This study aims to explain the effect of the Turkey-Libya Agreement, which brings a whole new dimension to the maritime jurisdiction dispute in the Eastern Mediterranean, by summarizing the situation before and after the agreement. Therefore, the research question of the study is "What was the impact of the Turkey-Libya Agreement on the states of the region and globally?" is the question. The research hypothesis for this question is that the consensus had a game-changing effect, disrupting the plans of states that disregard Turkey's natural rights and try to impose their own interests on Turkey. Literature review and case analysis methods were used as research and data collection methods in answering this research question and testing the hypothesis. While doing this, domestic and foreign literature was scanned, the information obtained was tested with concrete events and used. For this purpose, firstly, the definitions of continental shelf, territorial waters and exclusive economic zone, which are the concepts related to maritime jurisdiction area delimitation, were explained, thus the source of the

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Isparta, Türkiye. selimkanat@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2663-3757

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Isparta, Türkiye. tugce_gurdal322@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3010-1588

conflict was tried to be revealed and the rights of riparian/non-riparian countries in this direction were examined. Afterwards, the situation of riparian/non-riparian countries and Turkey before the agreement was examined, and what happened in the process leading to the agreement was mentioned. As a result, it has been concluded that the agreement is a very important move for Turkey and the region, it has shaken the balances in the region to a great extent, and it is a turning point for the future.

Keywords: Eastern Mediterranean, Maritime Jurisdiction, Turkey – Libya Agreement, Eastern Mediterranean Politics

GİRİŞ

Jeopolitik konumunun değeri ve günümüz dünyasının enerji ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda Doğu Akdeniz; hem küresel güçlerin dış politikalarında öncelik verdikleri hem de tarih boyunca kontrol etmek istedikleri bir bölge olmuştur. Bilhassa Ortadoğu'da bulunan hidro-karbon yataklarının hâkimiyetini ve kontrolünü ele geçirmek isteyen aktörler için Doğu Akdeniz, stratejik konumu dolayısıyla önem teşkil etmiştir. Yakın zamanda ise bölgede keşfedilen enerji kaynaklarıyla daha önemli bir bölge haline gelen Doğu Akdeniz'e gerek bölgede yer alan devletlerin gerekse küresel güçlerin ilgisi artmıştır.

Doğu Akdeniz'de kıyıdaş ülkelerin birbirlerine nispeten yakın olması ve uluslararası deniz hukukundan doğan haklar konusunda uzlaşamaması bölgede gerilim yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu noktada Doğu Akdeniz'de küçük bir adaya (Meis) sahip olduğu için bölgede hak iddia eden Yunanistan ile kendisini Kıbrıs adasının yegana hakimi olarak gören Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) tarafından küçük bir alana sıkıştırılmak istenen Türkiye, Libya ile deniz yetki alanı mutabakatı imzalayarak Doğu Akdeniz'de haklarını korumak adına güçlü bir adım atmıştır. Mutabakat hem Türkiye hem de Libya için oldukça büyük kazanç sağlayarak, Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını ortaya koymuş, bölgede Türkiye Aleyhine kurulmaya çalışılan suni işbirliğine darbe vurmuştur.

Türkiye, Libya Mutabakatına kadar Doğu Akdeniz'de uluslararası deniz hukuku kapsamında herhangi bir sözleşmeye veya düzenlemeye taraf olmamıştır. Bilhassa Yunanistan ve onunla birlikte hak iddiasında bulundan diğer kıyıdaş devletler biraz da buna dayanarak Libya ile imzalanan mutabakatı görmezden gelmeye çalışmışlardır. Ancak Türkiye'nin, Libya Mutabakatına kadar, uluslararası deniz hukuku kapsamında herhangi bir adım atmamış olması hukuki haklarının olmadığı anlamına gelmemektedir. Zira Mutabakatta ne Türkiye ne Libya uluslararası deniz hukukundan kaynaklanan haklarının ötesinde bir düzenlemeye imza atmıştır..

Bu açımdan Mutabakat Doğu Akdeniz'deki duruma dair adeta oyun değiştirici, dengeleri sarsıcı bir önemli bir etki ortaya çıkarmıştır. Mutabakatın bu önemi çalışmaya başlanmasında temel motivasyonumuz olmuştur. Bu motivasyon doğrultusunda çalışmada, Doğu Akdeniz'de dengelerini değiştirecek güçte olan mutabakatın öncesinde ve sonrasında yaşananlara değinerek, mutabakatı hukuki ve siyasi açıdan değerlendirmek çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır. Mutabakattan hareketle Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarının ne olduğunu anlamaya çalışarak, Libya mutabakatının geçerliliğinden ve öneminden bahsedilmektedir.

Bu konuda öne çıkan hususlardan birisi Yunanistan'ın Meis adasını bahane ederek, Türkiye ile Libya mutabakatının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve kendi haklarının çiğnendiğini ileri sürmesidir. GKRY ise Kıbrıs'ın tek egemen unsuru gibi hareket ederek Yunanistan ile birlikte Türkiye'nin haklarını yok sayacak faaliyetlerde bulunmaktadır. Çalışmamızda diğer kıyıdaş ülkelerle birlikte Yunanistan'ın ve GKRY'nin Doğu Akdeniz politikalarına yer vererek, bu politikaların uluslararası hukuk normlarına uygun olup olmadığı ele alınacaktır. Libya Mutabakatı ile ortaya çıkan durumun uluslararası hukuk normları doğrultusunda haklılığının ortaya konması çalışmanın bir diğer amacıdır.

Bu amaçların gerçekleştirilmesinde araştırma yöntemi olarak literatür incelemesi, belgesel kaynakların analizi benimsenmiştir. Uluslararası hukuk açısından deniz yetki alanı kavramının özetlenerek ortaya konmasında, birincil kaynak olarak temel uluslararası hukuk metinleri incelenip, ikincil kaynaklar olarak konuya ilişkin akademik makale, tez ve diğer yayınlardaki yorum, analiz ve değerlendirmeler de incelenmiştir. Bu incelemelerde konuya

ilişkin yerli ve yabancı literatür incelenip lehte ve alehte görüş, yorum, değerlendirmelerden faydalanılmıştır.

Bu yöntem çerçevesinde ve amaçlar doğrultusunda ele alacağımız ilk konu “Deniz Yetki Alanı Kavramı ve Doğu Akdeniz” olacaktır. Bu başlık altında deniz yetki alanının tanımlanmasında belirlenmesi gerekli olan kıta sahanlığı, karasuları ve münhasır ekonomik bölge kavramlarını açıklayarak, ülkelerin bu konulardaki duruşları ele alınacaktır. Ele alınacak ikinci konu “Türkiye – Libya Mutabakat” konusudur. Bu başlık altında Mutabakatın içeriğinin sadeleştirilip özetlenmesinin ötesinde Mutabakat öncesinde Türkiye ve kıyıdaş ülkeler arasında ilişkiler açıklanarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın son kısmında ise Mutabakat önce hukuki yönden sadeleştirilerek özetlenip açıklanacak, akabinde bölgeye dair yarattığı etki ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz konusunda en önemli müttefiki haline gelen Libya ilişkileri üzerinden sonraki dönemde olabileceklere dair değerlendirmeler yapılacaktır.

DENİZ YETKİ ALANI KAVRAMI ve DOĞU AKDENİZ

Geçmişten bugüne teknolojinin ilerlemesiyle açık denizlerdeki hidro-karbon kaynakların yerleri daha kolay tespit edilirken, bulunan kaynaklardan faydalanabilmek kolaylaşmaya başlamıştır. Karasularının ilerisindeki bu kaynaklar üzerinde hangi devletlerin hak sahibi oldukları konusunda hukuki düzenlemeler yapılması gerekli olmuştur. Bu doğrultuda, 1958 yılında Cenevre’de ilk kez bir Deniz Hukuku Konferansı gerçekleştirilmiş ve bu konferans neticesinde ‘Kıta Sahanelığı Sözleşmesi’ imzalanarak, deniz yetki alanlarının tanımlanması konusunda ilk adım atılmıştır. Sonrasında gerçekleştirilen ikinci ve üçüncü konferanslar ile deniz hukuku gelişmeye devam ederken, devletlerin deniz üzerindeki hakları da giderek netleştirilmiştir. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ise, üçüncü konferanstan sonra imzalanarak, kıta sahanlığı ile ilgili haklar geliştirilerek münhasır ekonomik bölge kavramı ortaya çıkmaya başlanmıştır (Sandıklı, vd., s. 14 - 15). Bu sözleşme günümüzde de deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda temel metin olarak kabul edilmektedir.

Deniz yetki alanı belirlemede içtihat hukukuna göre başvuru en eski yöntemlerin başında “eşit uzaklık” yöntemi gelmektedir. Bu yöntemde kıyıları yan yana ya da karşılıklı olan ülkelerin orta noktasının belirlenmesiyle “ortay hat” oluşturulur, daha sonra ise belirlenen bu hattın sınır olarak kabul edilir. (Yüksel & Baran, 2020, s. 533) Eşit uzaklık yöntemi, 1958 yılında gerçekleşen Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi (CKSS)’ne göre karşılıklı ya da yan yana bulunan ülkelerin bir anlaşmaya varamadıkları noktada başvurulması gereken yöntem olarak kabul edilmiştir. (Dalar, 2019, s. 154) 1982 BMDHS ise kıyıdaş devletlerin bu sorunu ‘hakkaniyet ilkesine’ uygun olarak çözmesi gerektiğini belirtmektedir. (Doğru, 2015, s. 521) Bu doğrultuda hakkaniyet ilkesi ile kastedilen durumun ne olduğunu anlamak önem arz etmektedir. Uluslararası Adalet Divanı (UAD)’nın deniz yetki alanı sınırlandırması kapsamında yargı kararları mevcuttur. Bu kararlar coğrafyanın değiştirilemez olması nedeniyle hakkaniyet ilkesinin coğrafi faktörler ışığında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. (Küçüküray, 2019, s. 40) Zira uluslararası mahkemelerde ve hakem kararlarında çıkan sonuçlar ülkelerin coğrafi faktörlerine göre farklılık göstermiştir. (Dalar, 2019, s. 155)

Devletlerin karşılıklı anlaşma sağlayabilmeleri yönünde kullanılan yöntemlerden bir diğeri ‘ilgili – özel durumlar’ yöntemidir. İlgili durumun belirlenebilmesindeki öncelikli durum devletlerarası deniz alanı sınırlandırmasında eşit uzaklık yönteminin kullanılması olmuştur. Devletler anlaşmaya varamıyor ve bir “özel durum” da tespit edilemiyorsa; ortay hat belirlenmesi gerektiği düzenlenmiştir. (Doğru, 2015, s. 525 - 526) Ancak devletlerin eşit

uzaklık ve ortay hat konusunda uzlaşma sağlayamaması söz konusuysa yani coğrafi unsurlar yetmediyse, hakkaniyet ilkesi doğrultusunda bazı özel düzenlemeler mevzubahis olabilmektedir. (Acer, 2019, s. 11) Denizlerdeki canlılar, deniz dibindeki doğal kaynaklar ve madenler, bahsettiğimiz ‘özel’ duruma örnek teşkil etmektedir. Uluslararası Adalet Divanı ve hakem kararları; denizalanı sınırlandırmasında doğal kaynaklara bakılmaksızın sınırlandırma yapılmalıdır der ancak hakkaniyet ilkesi gereğince bu durumların dikkate alınarak uzlaşma sağlanması daha doğru olacaktır. (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 88)

Doğu Akdeniz’de yaşanan sorunları daha net kavrayabilmek adına coğrafi unsurlar arasında yer alan orantılılık ve özellikle adalar ile ilgili durumdan bahsetmek faydalı olacaktır. (Yüksel & Baran, 2020, s. 535) Uluslararası mahkemelerin vermiş olduğu kararlarda sürekli olarak karşımıza çıkan unsur “orantılılık” tır. Zira karşılıklı deniz yetki sınırlandırması yapmak isteyen devletlerin sahip oldukları kıyı şeridi uzunluğu ve bu uzunluğun ilgili devletlere vermiş olduğu deniz yetki alanının, hakkaniyet çerçevesinde orantılılık esasına göre olması gerektiği savunulmaktadır. (Küçüküray, 2019, s. 47) Bir diğer önemli unsur ise adaların durumudur. Esasında uluslararası hukuka göre, ada ülkelerinin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ilan edebilme hakları mevcuttur. Fakat adalar anakara ülkesine bağlıysa, bağlı olduğu anakaranın bir parçası olarak kabul edilecek ve herhangi bir şekilde denizalanı belirleme hakkı bulunmayacaktır. (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 87) Zira adaların, ana kara ülkesinin egemenliğine engel teşkil etmesi durumunda tamamen etkisiz hale getirilmesi de mümkün olabilmektedir. (Doğru, 2015, s. 531 - 532)

Doğu Akdeniz’de yaşanan sorunun temelinde deniz yetki alanı konusunda devletlerin uzlaşamayıp karşılıklı hak iddiasında bulunmalarının önemli bir nedeni de adalar meseledir. Yani sorunun temeli, bilhassa bölgede hidrokarbon rezervlerinin bulunmasıyla beraber, Yunanistan’ın bir yandan Meis adası üzerinden hak iddiasında bulunması diğer devletlerin ve GKRY’nin bu rezervden faydalanabilmek hususunda, deniz yetki alanlarını belirleyebilme konusunda uzlaşmaya varamıyor olmalarıdır (Yüksel ve Baran, 2020, s. 531). 1982 BMDHS de ilgili maddelerinde devletlerin öncelikli olarak uzlaşmaları gerektiği belirtmektedir. (Doğru, 2015, s. 521) Ancak Doğu Akdeniz’de yaşanan durumda bu mümkün görünmemektedir. Yetki alanı sorunu on yıllardır çözülemeyen Kıbrıs Meselesi ile birleşince “sui generis” bir hal almaktadır. Bunun diğer önemli bir nedeni ise, Doğu Akdeniz’in uluslararası hukukun her devlet için tanıdığı maksimum deniz alanını karşılayamamasıdır (Acer, 2019, s. 8-9).

Doğu Akdeniz’de, toplam denizalanı geniş olmamakla birlikte, açık denizlerle kıyaslandığında dar bir alanda fazla sayıda kıyıdaş ülke bulunmaktadır. Denizlere kıyısı bulunan her devletin de, kendi egemenliği altında bulunan denizalanı üzerinde söz söyleme hakkı bulunmaktadır. Bu bağlamda devletlerin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ilan etmeleri nispeten önemli hale gelmektedir. Ancak kıyıdaş devletlerin birbirine yakın olması ve ilan ettikleri bölgelerin birbirleriyle çakışması sonucunu doğurmaktadır. (Acer, 2019, s. 9) Unutulmaması gereken husus ise devletlerin tek başlarına deniz yetki alanı belirleme haklarının bulunmamasıdır. (Yüksel & Baran, 2020, s. 531) Kıyıdaş ülkelerin nasıl bir yol izleyebileceğini anlayabilmek adına; Uluslararası Deniz Hukuku (UDH) prensipleri ve teamülleri doğrultusunda, öncelikle deniz yetki alanı belirleme konusunun kıta sahanlığı kavramını incelemek faydalı olacaktır. Zira kıta sahanlığı kavramı, devletlerin sınır belirleme konusunda en çok sorun yaşadığı kavramdır. (Kedikli & Çalağan, 2015, s. 414)

Kıta Sahanlığı

Deniz yetki alanı uyuşmazlığında, kıta sahanlığı anlaşmazlıkları ülkeler arası anlaşmaların sağlanabilmesi konusunda en zorlayıcı unsur olmuştur. Kıta sahanlığı bulunan devletlerin, denizlerde egemenlik hakları bulunmakta olup, bu haklarını kullanmaları için

herhangi bir ilana, bildirim mecburiyetleri yoktur. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)’ne göre bu haklar “doğal hak” olarak nitelendirilmektedir. (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 84 - 85) Terimin anlamına baktığımızda kıta sahanlığı kabaca söz konusu devletin kara ülkesinin bir uzantısı olarak deniz tabanında devam eden ve deniz tabanının en yüksek derinliğinin başladığı yere kadar uzanan deniz alanıdır. Cenevre Sözleşmesi ile hukuki bir nitelik kazanmış fakat teknolojinin ilerlemesiyle bir takım eksik yönlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. (Demir, 2020, s. 34 - 35) Dolayısıyla BMDHS’de kıta sahanlığı konusu daha geniş tanımlamalarla iyileştirilmeye çalışılmıştır. (Gür, 2019, s. 658) Kıta sahanlığı iç sınırı karasuları sınırının başladığı yer baz alınarak belirlenmektedir. Dış sınır ise esas hat ile yakın mesafede kalınması durumunda, 200 mil olarak alınabilecek olup, bu ölçü maksimum 350 mil olacak şekilde saptanmıştır. (Küçükuray, 2019, s. 19)

Kıta sahanlığı, her kıyı ülkesinin deniz tabanındaki toprak yapısına göre farklılık gösterebilmektedir. Bu durum coğrafi farklılıktan kaynaklanmaktadır. Zira bazı deniz tabanları bir anda derinleştiği gibi bazıları çok daha ileri mesafelerde derinleşmeye başlamaktadır. Bu durum kıyı ülkelerinin kıta sahanlığı ölçütlerini değiştirmektedir ancak her koşulda kıta sahanlığı 350 deniz milini geçmemektedir. (Bayer, 2013, s. 144) Kıyı devleti, kendi kıta sahanlığındaki kaynaklarını kullanmasa dahi bir başka ülke, kıyı ülkesinin iznini almadan var olan kaynakları kullanamayacak ve herhangi bir şekilde araştırma yapamayacaktır. (Ceyhun, 2020, s. 336) Yalnızca kıyı devleti razı olursa diğer devletler kıta sahanlığı içerisinde kablo hattı veya boru hattı geçirebilmektedirler. Kıyı dış ülkelerin denizlerdeki haklarının korunabilmesi için, kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi oldukça önemlidir. (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 84 - 85)

Türkiye, karasularının dış sınırları itibariyle kıyısı olduğu denizlerde kıta sahanlığına sahip olan bir devlettir ancak Türkiye’nin kıta sahanlığı alanı uluslararası herhangi bir hukuki belgeye ya da kritere bağlı değildir. Doğu Akdeniz’de belirlenemeyen kıta sahanlığı sınırları ise Türkiye için yıpratıcı bir durum teşkil etmiştir. (Güngören, 2006, s. 135 - 137) Kıta sahanlığı kadar olmasa da Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanı belirlenmesi konusunda ihtilafli bir diğer unsur da “karasuları” meselesidir. Bu noktada karasuları kavramına değinmekte fayda vardır.

Karasuları

Karasuları kavramı uluslararası hukuk çerçevesinde olmasa bile Orta Çağ’dan beri kullanılmaktadır. Karasuları teknik olarak sınırlandırılmadan önce devletler güç üstünlüğüne bağlı olarak denizlerde birbirleri üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmaktaydılar. Roma İmparatorluğu’nun dağılması sonrasında ise, kıyı devletlerinin kara sınırlarına bağlı olarak karasularını belirlemesi gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. (Güngören, 2006, s. 40)

Modern anlamda karasuları alanının tanımının yapılabilmesi için ise iki hususun netliğe kavuşturulması gerekli olmuştur. Bunlar karasuların nerede başlayacağı yani iç sınırı ve nerede bitirileceği yani dış sınırı konularıdır. Karasularında, iç sınırların belirlenmesi ile ilgili olarak iki farklı durum karşımıza çıkmaktadır: Birinci durum normal esas hat; kıyı şeridinin düz olması koşulunda hat boyunca alınması gereken minimum cezir hattıdır. Esas hattın kullanılabilmesi için kıyıda çok girinti çıkıntı olmamalıdır. Bu durumda en düşük cezir hattı yani, suların en çok çekildiği noktalardan itibaren karasuları belirlenir. İkinci durum ise; ilgili kıyı şeridinde girinti-çıkıntı olması durumunda ya da kısa mesafesinde ada olması durumunda uygulanan düz esas çizgi yöntemidir. (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 83). Bu durumda ise çıkıntılar hayali bir çizgi ile birleştirilir, buradan itibaren karasuları belirlenir bu çizginin gerisinde kalan yerler de iç sular olarak kabul edilir. Karasularının sınırının dış sınırının ne olacağı konusu ise yıllar içerisinde türlü değişikliklere uğramıştır. (Peker, vd., 2019, s. 87) II.

Deniz Hukuku Konferansında yaşanan tartışmalar neticesinde 6 deniz milinin kabul edilmesi yönünde üzerinde çalışmalar başlatılmış ancak en kapsamlı sonuç; III. Deniz Hukuku Konferansında elde edilmiştir. (Güngören, 2006, s. 43) Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 3. maddesinde, Türkiye için belirlenen karasuları; Ege bölgesinde 6 deniz mil, Karadeniz ve Akdeniz bölgesinde ise 12 deniz mil olarak belirlenmiştir. (Bayer, 2013, s. 154)

Karasuları günümüzde kabaca denize kıyısı bulunan ülkelerin, kara sınırlarından başlayarak açık denizlere kadar uzanan bölgede tam denilebilecek ölçüde yetki sahibi olduğu deniz alanı olarak tanımlanmaktadır. (Arı, 1995, s. 53) Pek çok bakımdan karasuları devletlerin kara ülkesinin denize uzantıları gibi düşünülebilir. Kıyı ülkelerinin karasuları üzerinde tam yetkiye sahip olduğu kabul edilmektedir. (Demir, 2020, s. 32 - 33) BMDHS'nin ilgili maddesine göre; kıyı devletleri karasuları üzerindeki gerek hava sahasında gerekse deniz dibi kaynaklarının kullanımını hususunda ilana tabi olmaksızın tam yetki sahibidir. (Ceyhan, 2020, s. 336) Dolayısıyla Türkiye karasuları bölgesinde deniz yetki alanı açısından tam yetki sahibidir. Bu alanda başka bir devletin ha iddia etmesi maden araması mümkün değildir. Doğu Akdeniz'deki anlaşmazlıkta karasuları kavramından ziyade kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge tanımlamaları neticesinde anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunların temelinde kıyıdaş ülkelerin karşılıklı Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilan etmeleri ve akabinde bölgede var olan kaynaklar üzerinde hak iddia etmeleri olmuştur. Bu doğrultuda, Türkiye-Libya Mutabakatı'nı daha iyi kavrayabilmek açısından MEB kavramını incelemek faydalı olacaktır.

Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramı, 1945 Truman Bildirisinin akabinde, 1970'e kadar uluslararası örf ve âdet hukuku içerisinde ele alınmıştır. III. Deniz Hukuku Sözleşmesi sonucunda, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 5. bölüm, 55. ve 75. maddeleri arasında yer alarak pozitif uluslararası hukuk normlarından birisi haline gelmiştir.

BMDHS'nin ilgili maddeleri, MEB ilan eden devletlerin ilan ettikleri bölgede araştırmalar yapabileceğini ayrıca bölge üzerinde suni ada ve tesis inşa edilebileceğini belirtmektedir (SDE, 2019, s. 7). Ancak inşa edilen hiçbir yapının devletin kendisine ait olmayacağını; karasularını, kıta sahanlığını ve münhasır ekonomik bölgeyi etkilemeyeceğini belirtmektedir. Kıyı ülkesinin haklarının gözetilmesi kaidesiyle, diğer devletlerin, MEB üzerinde gemi ve uçak seferi yapabileceğini ve bölgeye kablo-boru hattı yerleştirebilmeye hakları olduğu belirtilmektedir. (Kütükçü & Kaya, 2016, s. 85 - 86) Münhasır ekonomik bölge (MEB), aynı zamanda uluslararası örf ve adet kuralı niteliği taşıdığı için BMDHS'ye taraf olmayan ülkeler için de geçerli olmuştur. Zira Amerika ve Türkiye BMDHS'ye taraf olmamalarına rağmen kendi bölgelerinde MEB ilan etmişlerdir. Uluslararası adalet divanı kararları da, münhasır ekonomik bölgenin meşru deniz yetki alanı olduğunu kabul eder şekilde sonuçlanmıştır. (Arıdemir & Allı, 2019, s. 191)

Doğu Akdeniz üzerinde keşfedilen petrol-doğalgaz rezervleri bölgenin önemini bir hayli arttırmıştır. (Çalık Orhun, 2017, s. 41 - 42) Bölgede yaşanan sorunlar ülkelerin münhasır ekonomik bölge (MEB) ilanı ve bu ilanın kıyıdaş ülkenin sınırlarıyla çakışması sebebiyle ortaya çıkmıştır. (Güneş & Arslan, 2018, s. 49) Kıyıdaş ülkelerin bu anlamda uzlaşma sağlayamıyor olması, uluslararası yetki tartışmalarına sebep olmaktadır. (Çalık Orhun, 2017, s. 42) Zira kıyıları karşılıklı olan ülkelerin aralarında bulunan alandaki deniz mili 400'den daha az olup; MEB ilanı için kabul görülen 200 deniz milini karşılamamaktadır. (SDE, 2019, s. 8) Dolayısıyla kıyıları bitişik veya karşılıklı olan kıyıdaş ülkeler, uluslararası hukuka aykırı olmayacak şekilde bir anlaşma yapmak durumundadır. (Bayer, 2020, s. 400)

Türkiye, Doğu Akdeniz bölgesinin en uzun kıyı şeridine sahip olmasına rağmen, coğrafi ve siyasi sebeplerin etkisiyle 2019 Libya Mutabakatına kadar Doğu Akdeniz’de münhasır ekonomik bölge ilan etmemiştir. Bilhassa Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’de Türkiye karşıtı politikalar izlemesi sonucunda yaşanan sorunların akabinde Türkiye, Libya ile mutabakata vararak uluslararası hukuktan kaynaklanan doğal haklarını korumak adına güçlü bir adım atmıştır. (Kurt & Tamçelik, 2014, s. 895 - 896)

TÜRKİYE – LİBYA MUTABAKATI

Libya Mutabakatı Öncesi Türkiye’nin Kıyıdaş Olan/Olmayan Ülkelerle İlişkileri

Doğu Akdeniz gerek jeopolitik önemi gerekse jeo-stratejik konumu dolayısıyla geçmişten günümüze önemli bir yerdir. Yakın zamanda bölgede keşfedilen enerji kaynakları da bölgeyi olduğundan öncesine nazaran daha önemli hale getirmiştir. Türkiye’de bölgede ulusal çıkarlarını korumak, adaletsizliği ortadan kaldırma adına Libya ile karşılıklı mutabakat imzalamıştır. İmzalanan bu mutabakat Yunanistan, GKRY, Fransa gibi devletlerin Türkiye’nin doğal haklarının ihlal eden planlarını boşa çıkartacak oyun değiştirici bir etkiye sahiptir. Mutabakat sonrası ortaya çıkan yeni durumun daha net anlaşılması için Türkiye’nin kıyıdaş ülkelerle olan mutabakat öncesi ilişkilerini incelemek yararlı olacaktır.

Doğu Akdeniz de keşfedilen enerji kaynakları, kıyıdaş devletlerin dışında uluslararası dev enerji firmalarının da ilgisini bu bölgeye kaydırmıştır. Bilhassa Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)’nin, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)’ni yok sayarak MEB ilan etmesi de sorunları daha karmaşık bir hale getirmiştir. Zira GKRY’nin uluslararası enerji firmalarına tek başına aldığı karar ile ruhsat vermesi Türkiye’nin kıyıdaş olmayan bu enerji firmalarının devletleriyle de bir çıkar çatışması içine düşmesine neden olmuştur. (Acar & Yılmaz, 2018, s. 600 - 602) GKRY’nin Türkiye’ye karşı stratejilerinden birisi de yaşanan sorunları Avrupa Birliği seviyesine taşımak, AB projesi adı altında enerji kaynaklarını Avrupa’ya yönlendirmek olmuştur. (Doğru, 2015, s. 506 - 511)

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de en çok Güney Kıbrıs ve Yunanistan ile sorun yaşadığı aşikârdır ancak ülkeleri stratejik konumları, deniz yetki alanları, sınırları ve geçmişten günümüze yaşanan hadiseleri doğrultusunda öncelikle bölgenin batısını daha sonra ise doğusunu ele almak faydalı olacaktır.

Libya ile Türkiye arasında belirlenen deniz yetki alanı sınırı Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki batı sınırını gösterir niteliktedir. Bu sınır Türkiye’nin Marmaris, Fethiye ve Kaş şeridinden, Libya’nın Derne, Tobruk ve Bardiyah şeridine uzanan hat, sınır olarak tayin edilmiştir. (Avan, 2020, s. 100) Doğu Akdeniz’de kıyıdaş ülke statüsünde olmadığı halde, sahip olduğu Meis adası sebebiyle bölgede sınırlıda olsa hukuki hakkı bulunan Yunanistan Türkiye’nin bu bölgedeki deniz alanı konusunda hak iddiasında bulunmaktadır. Bu sebeple araştırmamızda değineceğimiz ülkelere biri Yunanistan olmaktadır. Zira mutabakata giden süreçte yaşanan gerilimlerin başında Türkiye-Yunanistan arasında yaşanan gerilim yer almaktadır.

Türkiye ile Yunanistan’ın arasında yaşanan sorunun merkezinde Ege denizindeki Yunan adaları bulunmaktadır. Yunanistan deniz yetki alanı belirleme konusunda, adalardaki kıyıların esas hat olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. (Arıdemir & Allı , 2019, s. 194) Yunanistan’a nazaran Türkiye’ye daha yakın olan ve dolayısıyla en çok sorunun yaşandığı Meis Adası, mevcut konumu itibarıyla ters ada olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD)’na göre bu konumdaki adalar için, yalnızca karasuyu hakları mevcut olup, kıta sahanlığı söz konusu olamamaktadır. Anlaşıldığı üzere, Yunan adalarının kıyı şeridinin birleştirilmesi ve Türkiye’nin sahip olduğu ilgili kıyıyı ortadan

kaldırarak bir düzenleme yapabilmesi mümkün görünmemektedir. (Küçükuray, 2019, s. 112 - 116)

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de hak iddiasının temelinde Türkiye'ye karşı takındığı düşmanca tutumun yanında bölgenin enerji potansiyeli de vardır. Cezayir'den nispeten yüksek tutarlara getirdiği doğalgaz bölgeden boru hatları ile daha ucuza sağlayarak kazanç elde etmek isteyen Yunanistan; bölgedeki diğer Libya, İsrail, Mısır gibi ülkeler ile bu doğrultuda ilişkiler geliştirmeyi hedeflemektedir. (Örselli & Babahanoğlu, 2019, s. 393) Bunu yapmadaki amacı Türkiye'yi yalnızlaştırmak ve bölgedeki etkisini artırmaktır.

Bu doğrultuda Yunanistan, Libya ile Girit adası arasında münhasır ekonomik bölge (MEB) antlaşması yapmak istemektedir. Daha antlaşma gerçekleşmeden, Girit adasının etrafında yalnızca kendi yetkisi olduğunu düşünen Yunanistan, Girit'in güneybatısını petrol-doğalgaz aramaya bölgesi olarak tanımlamaktadır. Fakat böyle bir durum Türkiye'nin sahip olduğu tabii hakları ihlal eder niteliktedir. Lakin Libya MEB antlaşmasını Türkiye ile gerçekleştirdiği için her iki ülkede bu durumdan daha karlı çıkmıştır. Ayrıca, bu durum sonucunda; Yunanistan adalar üzerinden hakkaniyete uygun olmayan bir şekilde elde etmeye çalıştığı şeyleri bir sonuca ulaştıramamıştır. (Arıdemir & Allı , 2019, s. 195)

Bölgenin doğusunda ise, Mısır ile Türkiye ilişkilerine bakmak yerinde olacaktır. Mısır, 1970'te doğalgaz ihracatı yapan ilk ülke olmuştur. Fakat kıymetli rezervlere sahip olduğu halde iç sorunları olması ve yeterli yatırım yapamaması sebebiyle sonraki yıllarda enerji ithalatı yapan ülke konumuna gerilemiştir. Mısır 2003 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile eşit uzaklık çerçevesinde MEB antlaşması imzalamıştır. 2010 sonrasında ise bir atılım yaparak uluslararası firmalara ruhsat vermiş ve enerji konusunda bölgedeki etkinliğini arttırmaya başlamıştır (Örselli & Babahanoğlu, 2019, s. 394)

2012'de Mısır'da iktidara gelen Mursi döneminde, Mısır'ın Türkiye ile ilişkileri olumlu yönde ilerlemiştir ve Mısır'ın, Yunanistan ve Güney Kıbrıs ile antlaşmalar yapmak yerine Türkiye'ye yakın olacağı beklenmiştir. Ancak Mursi döneminde deniz yetki alanı konusunda beklenen gelişmeyi göstermeyen ilişkiler, darbe ile gelen Sisi döneminde ise gerilemiştir. Mısır'ın "Doğu Akdeniz Gaz Forumu" bünyesinde İsrail yanlı politikalar izleyerek, Doğu Akdeniz'de Güney Kıbrıs ve İsrail ile askeri tatbikat yapması Yunanistan'ın Türkiye karşısında arzu ettiği bir durumun gerçekleşmesi olmuştur. (Şafak, 2015, s. 31 - 32)

Ancak 2022 yılıyla birlikte iki ülke arasında yumuşamaya başlayan ilişkiler çerçevesinde Mısır eğer GKRY yerine Türkiye ile antlaşma gerçekleştirirse, GKRY ile yaptığı antlaşmaya nazaran daha fazla yetkiye sahip olacaktır. Bu antlaşma Türkiye ile Mısır için avantaj sağlayacaktır. (Arıdemir & Allı , 2019, s. 195 - 197) Gergin olan ilişkilerin yumuşamaya başlamasında karşılıklı çıkarı dayalı bu durumun varlığının da etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Doğu Akdeniz'in doğusunda yer alan bir diğer ülke Suriye'dir. 2003 senesinde münhasır ekonomik bölgesi (MEB) belirleyen Suriye; Birleşmiş Milletlere bildirimde bulunarak, uluslararası dev şirketlere kendi yetkisi altında bulunan deniz alanlarında süreli olmak kaydıyla enerji kaynaklarının araştırılması için izin vermiştir. Ancak 2011 senesinde başlayan iç sorunları, Doğu Akdeniz de enerji rezervleri ile alakalı haklarının peşine düşmesine engel olmuştur. Dolayısıyla Suriye'nin yaşadığı kriz ve bölgenin değeri göz önüne alındığında; küresel aktörlerin kazanç elde etme yarışına girmeleriyle mevcut dengeler oldukça fazla etkilenmiştir. Suriye'nin 2011'de petrol-doğalgaz arama izni verdiği bölgenin kuzey kesimi, Türkiye yetki alanları dâhilinde yer almaktadır. (Örselli & Babahanoğlu, 2019, s. 394) Bu bağlamda, Türkiye ile Suriye arasında ise henüz gerçekleşmiş bir antlaşma bulunmamaktadır. Ancak ilerde hakkaniyet ve mütekabiliyet çerçevesinde karşılıklı yapılacak

antlaşmalar iki ülkenin de çıkarına olacaktır. Ancak bunun olabilmesi için tabii ki Türkiye’nin Suriye ile kesmiş olduğu diplomatik ilişkileri bir şekilde tekrar başlatması gereklidir.

Son olarak Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ilişkilerini ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile olan durumunu ayrıca ele alacağız. Zira Doğu Akdeniz’de yaşanan gerilimlerin en temel noktasını Kıbrıs sorunu oluşturmaktadır. Türkiye – Libya Mutabakatı sürecinde Kıbrıs oldukça önem taşıyan bir bölge olmuştur.

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridine sahip ülke olmasının karşın, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)’nin bölgede hakkaniyet ve ölçülülük ilkesinden uzak bir şekilde Türkiye’nin haklarına tecavüz etmesi anlaşmazlıklara neden olmaktadır. (Küçükcuray, 2019, s. 117 -123) GKRY, Yunanistan’ın desteği ile Kıbrıs adasının tek egemen unsuru gibi hareket etmektedir. Uluslararası hukuk normlarını göz ardı ederek tek taraflı bir şekilde petrol – doğalgaz arama çalışmaları doğrultusunda on üç tane ruhsat sahası ilan eden GKRY; maddi kaynağını Avrupa Birliği’nden sağlamakta ve Türkiye’yi saf dışı ederek enerji rezervini Avrupa’ya taşımayı hedeflemektedir. (Örselli & Babahanoglu, 2019, s. 393) Kıbrıs sorunu çözüme kavuşmamışken GKRY’nin AB’ye üye olması ve 2011’de bölgede sondaj çalışmalarına başlamasıyla Türkiye ile GKRY arasındaki sorun bambaşka bir hal almıştır. (Şafak, 2015, s. 27 - 30)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile Türkiye, GKRY’nin faaliyetlerini durdurması gerektiği ile ilgili uyarıda bulunmuştur. Daha sonra Kıbrıs adası etrafında petrol- doğalgaz arama faaliyetleri gerçekleştireceklerini ilan ederek, New York’ta kıta sahanlığı sınırlandırılması üzerine antlaşma yapmışlardır. Türkiye ile KKTC arasında gerçekleştirilen bu antlaşmanın, bir başka devletin haklarına müdahale etmemesi sebebiyle hukuka aykırılığı söz konusu değildir. Antlaşmanın ertesi günü KKTC, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) için ruhsat çıkarmıştır. Lakin TPAO ile bulunan enerji kaynağını çıkarabilmek için yeni bir antlaşma gerçekleştirmeleri gereklidir. (Küçükcuray, 2019, s. 109 - 112) Ayrıca Türkiye, hem kendi sularında hem de KKTC sularında hidro - karbon rezervi araştırmaları yapmak için, ‘Barbaros Hayrettin Paşa’ sismik araştırma gemisi satın almış ve ‘Fatih’ ile ‘Yavuz’ ismini taşıyan iki adet sondaj gemisine sahip olmuştur. (Arıdemir & Allı , 2019, s. 197 - 198)

Haksız bir şekilde bu denli sorunlu hale getirilen Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin sahip olduğu hakların yok sayılması ve kıyıdaş olan ülkelerle yaşadığı sorunlar neticesinde imzalanan Libya mutabakatı, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de var olan gücünü kanıtlamıştır. Bu antlaşma Türkiye’nin aleyhine izlenen politikalara güçlü bir cevap niteliği taşımıştır. Zira bölgede oynanan oyunların da önü bu mutabakat ile kesilmiştir, Türkiye’nin haklarının istismar edilmesi üzerine kurulu bir oyunu adeta belli oranda boşa çıkarmıştır.

Türkiye – Libya Mutabakatı

Libya ile yaptığı mutabakat öncesinde Türkiye, Doğu Akdeniz ülkelerinin kendi aralarında yaptıkları deniz yetki alanı antlaşmalarına sürekli olarak notalar vermiştir. 2011’de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile yaptığı antlaşma ile bölgede aktif olmaya başlayan Türkiye; Libya Mutabakatıyla da bölge ile alakalı kendisi ve KKTC’nin bölge üzerindeki haklarını korumak adına ciddi bir tutum içerisinde olduğunu göstermeye çalışarak, bölgeden ekarte edilmesinin önüne geçmiştir. (Tuna, 2020, s. 79)

Kasım 2019’da ilişkilerin geliştirilmesi ve Libya’da yaşanan iç sorunun görüşülmesi için bir araya gelen Libya ile Türkiye, uluslararası hukuk ilkelerinden doğan haklarını koruyabilmek adına askeri ve güvenlik konularında iş birliği yapmaya karar vermiştir. (Altun, 2020, s. 33) Sonrasında 27 Kasım 2019’da Libya Ulusal Mutabakat Hükümet’i ile Türkiye arasında “*Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası*”

imzalanmıştır. (Avan Ayaz, 2020, s. 100) Dolayısıyla Türkiye, Doğu Akdeniz'deki doğal haklarını korumak adına KKTC dışında ilk kez farklı bir ülkeyle deniz yetki alanı belirleme konusunda bir anlaşma yapmıştır. (Acer, 2019, s. 12) “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” ile ikinci kez kıyıdaş olan bir devlet ile münhasır ekonomik bölge ilan etmiş olan Türkiye; Libya ile hem deniz yetki alanları ile ilgili hem de askeri alanda iş birliği gerçekleştirmeye yönelik bir anlaşma yapmıştır. (Yorulmaz, 2020, s. 4) Türkiye açısından bu antlaşma ikinci antlaşma olmasına karşı dünya kamuoyu KKTC’yi bağımsız müstakil bir devlet olarak tanımadığından, Türkiye’nin bölgedeki ilk uluslararası mutabakatı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’nin Libya ile atmış olduğu bu adım bölge üzerinde kendilerince hesabı olan diğer devletler ve hatta Avrupa Birliği nezdinde tepkilere neden olmuş, görmezden gelinmiş, geçerliliği olmadığı iddia edilmiştir. Bu iddianın temelinde General Hafter’in ülke içinde kalkıştığı darbe girişimi ve “Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti” aleyhine giriştiği gayrimeşruluk iddiaları vardır. Oysa Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2259 (2015) sayılı kararı ile “Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti” nin Libya’nın tek meşru temsilcisi olarak tanımlanmasını duyduğu memnuniyeti dile getirmektedir (UN, 2015). Türkiye de resmi adı ile “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası”nı Libya’nın Birleşmiş Milletler nezdindeki resmi temsilcisi “Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti” ile imzalamıştır ve iki egemen devlet arasında uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde imzalanan antlaşmanın geçerliliği konusunda bir soru işareti yoktur. Bu husus Mutabakatın hukuki incelenmesi altında daha ayrıntılı ele alınacaktır. Bu durumun ötesinde Türkiye bu hamlesi ile bölge üstündeki coğrafi üstünlüğünü ve haklarını ortaya koyarak, başka devletlerle de MEB belirleyebileceğini kanıtlamıştır. (Tuna, 2020, s. 81)

Libya mutabakatının imzacı taraflarının yetkileri konusunda herhangi bir sorun yokken, mutabakatın içeriği üzerinde de bir polemik yaratılmaya çalışılmıştır. Bilhassa GKRY ve Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de ulaşmaya çalıştıkları hedeflere engel teşkil ettiği için uluslararası hukuka aykırı bir antlaşma olarak nitelenen mutabakat, hukuka aykırılık ile itham edilerek itibarsızlaştırılıp yok sayılmaya çalışılmıştır. Bu itham ve çabaların yersizliğinin daha net ve teknik bir şekilde ortaya konulabilmesi için mutabakatın içeriğine de bakmakta yarar vardır.

MUTABAKAT SONRASI DOĞU AKDENİZ’DE HUKUKİ ve FİİLİ DURUM

Mutabakatın Hukuki Yönden İncelenmesi

Mutabakat, Libya’daki iç karışıklıklar ve iktidarın meşruiyeti hakkında bilinçli çıkartılan tartışmalar sebebiyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Öncelikle antlaşmalarda en mühim husus; anlaşma yapan ülkelerin egemenlik durumunun muhakkak olması unsurudur. Türkiye Cumhuriyeti egemen bir devlettir ve bu konuda herhangi bir sorun yaşaması söz konusu değildir. Birleşmiş Milletler üyesidir, ülkesinde bir iç karışıklık veya iktidar meşruiyeti sorunu yoktur. Libya’nın ise Kaddafi sonrası dönemde kendi iç meseleleri sebebiyle yaşadıkları sorunlar, ülkede bir iktidar ve meşruiyet sorunu varmış gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Türkiye bu anlamda ileride yaşayabileceği muhtemel sorunları engellemeye yönelik olarak, Libya ile yürüttüğü müzakere sürecinde önceliğini “imza atmaya yetkili hükümetin belirli hale getirilmesi üzerine” vermiştir. (Şafak, 2020, s. 4)

Libya’nın Tobruk bölgesinde varlık gösteren bir başka hükümet niteliğindeki Libya Temsilciler Meclisi, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin haklı düzenlemeleri boşa çıkarmak isteyen devletlerin de yönlendirmesiyle Libya-Türkiye Mutabakatı’nı kabul etmemektedir. (Yüksel & Baran, 2020, s. 543) Ancak belirttiğimiz üzere 2015 senesinde Libya sınırları içerisinde yaşanan iç savaşın son bulması amacıyla Birleşmiş Milletler liderliğinde Libya Siyasi Antlaşması imzalanarak, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti Libya’nın yasal temsilcisi olarak

tanınarak, kabul edilmiştir. (Altun, 2020, s. 32) Türkiye de Birleşmiş Milletler’in temsil yetkisini tanıdığı bu “Ulusal Mutabakat Hükümeti” ile antlaşmayı imzalamıştır. Fakat Libya yönetimindeki çok başlılık 2022 yılı itibariyle halen devam etmektedir. Mevcut durumda Haziran 2022 itibariyle Ulusal Mutabakat Hükümeti’nin lideri Dibeybe ve Libya Temsilciler Meclisi idaresinin lider olarak atadığı Başağa’nın liderlik ettiği iki ayrı hükümet bulunmaktadır (AA, 2022). Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti “de jure” hükümet statüsündedir. Yani ülke çoğunluğu ve Birleşmiş Milletler tarafından tanınan ve kabul edilen hükümettir. Uluslararası hukuk kurallarına göre de jure hükümet, bir başka hükümet tarafından devrilse bile, öncesinde yapmış olduğu anlaşmalar baki kalacaktır. (Yüksel & Baran, 2020)

Bunun haricinde bir uluslararası antlaşmanın geçerli olabilmesi için usulüne uygun bir şekilde imzalanması, onaylanması ve yürürlüğe girmesi gerekmektedir. Türkiye-Libya Mutabakatı ülkeleri adına uluslararası temsil yeteneğine sahip, antlaşma imzalamaya yetkili dış işleri bakanlarınca imzalanmış, resmi adıyla “*Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Mutabakat Muhtırası*” 05 Aralık 2019’da Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmış 7 Aralık 2019 tarihinde resmi olarak ilan edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti de aynı şekilde Mutabakat Muhtırasını yürürlüğe soktuklarını belirterek Resmî Gazete ’de yayınlamıştır. (Şafak, 2020, s. 4-5) Dolayısıyla uluslararası hukuk açısından geçeli bağlayıcı bir antlaşmadır.

Türkiye, Libya ile imzaladığı mutabakat ile Doğu Akdeniz’de daha önce Birleşmiş Milletlere deklare etmiş olduğu kıta sahanlığının, güney-batı bölgesinde 18,6 mil hat belirlemiştir. (Altun, 2020, s. 34) Ayrıca Mutabakat sonucu belirlenen sınır, hakkaniyet ilkesine uygun bir şekilde belirlenmiştir. (Paralı, 2020, s. 56) Türkiye’nin Doğu Akdeniz politikasında atmış olduğu en mühim adım olarak gösterilebilen Libya mutabakatı, her iki devlet içinde hem siyasi hem hukuki anlamda zorlu sonuçlarla karşılaşabilecekleri göz önüne alınarak; tüm koordinatları belirtilen harita muhtıra metnine eklenmiş, hemen hemen 30 kilometrelik sınır saptanmış ve Birleşmiş Milletlere bildirilmiştir. (Acer, 2019, s. 12)

Mutabakat ile düzenlenen öne çıkan konulardan ilki; iki devletin olası bir durumda anlaşmaya varamaması halinde, diplomasi yoluyla işbirliği yaparak ortak bir noktada buluşma ve anlaşma taahhüdünde bulunmalarıdır. Bu hüküm Doğu Akdeniz’de Libya ile Türkiye’nin ilerleyen zamanlarda da birlikte hareket etme niyetlerini göstermektedir. İkinci bir konu, iki devletten bir tanesi karşılıklı münhasır ekonomik bölgeleri içerisinde olası bir doğal kaynak rezervi bulduğunda, mevzubahis rezervin kullanımı ve işletimi ile alakalı ortak karar verme üzerine uzlaşmış olmalarıdır. (Paralı, 2020, s. 56 - 57) Üçüncü öne çıkan düzenleme ise; mutabakata taraf iki devletin ilerleyen süreçlerde bir başka ülke münhasır ekonomik bölge belirlemesi söz konusu olduğunda, öncesinde karşılıklı olarak görüşme ve bilgi paylaşımı yapılması konusunda uzlaşmış olmasıdır. (Acer, 2019, s. 12) Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere Türkiye-Libya Mutabakatı düz bir deniz yetki alanı antlaşması olmasının ötesinde bölgede Türkiye ve Libya’nın birlikte hareket edeceği taahhüdü niteliğindedir.

GKRY ve Yunanistan’ın dışında bölgeye dair planları olan diğer devletlerin de dikkatini çeken mutabakat Doğu Akdeniz’de önemli bir etki yaratmıştır. Doğu Akdeniz rezervlerinin önemi arttıkça Mutabakatın da önemi daha net şekilde ortaya çıkacaktır. Bu noktada mutabakatın ilk etapta bölgede yarattığı etkiye değinmek faydalı olacaktır.

Türkiye – Libya Mutabakatı’nın Bölge Üzerinde Yarattığı Etki

Mutabakat, Doğu Akdeniz üzerinde bulunan enerji rezervi sebebiyle türlü politikalar içerisine giren küresel güçlerin ve kıyıdaş ülkelerin tepkisine sebep olmuştur. Zira yapılmış olan mutabakat bölge üzerinde bulunmayan ülkelerin, petrol devi şirketlerin dahi planlarını

suya düşürecek bir niteliğe sahiptir. Mutabakatı 1982 Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi (UDHS)'ne aykırı olduğunu iddia eden Yunanistan mutabakata karşı en sert tepkiyi gösteren ülke olmuştur. (Yüksel & Baran, 2020, s. 530). Çünkü mutanakat Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki haksız, uluslararası hukukta örneği olmayan iddalarının ve yayılcı stratejisinin önüne bir bakıma set çekmiştir. Mutabakata karşı çıkmanın yanı sıra konuyu Birleşmiş Milletlere (BM) taşıyarak, Türkiye'nin Libya ile deniz sınırının bulunmadığını ifade etmiştir. (DW, 2019) Tüm bu olanlar karşısında dönemin Libya Başbakan'ı Serrac ise, Yunanistan'ın göstermiş olduğu tavrı tasvip etmeyerek, Birleşmiş Milletlerin bağımsız iki üyesi olan Libya ve Türkiye'nin mutabakat yapmalarında uluslararası hukuka aykırı bir durum olmadığını ifade etmiştir. (Seçkin, 2019)

Türkiye-Libya mutabakatına ilk etapta karşı çıkan ülkelerden birisi de Mısır olmuştur. Mısır Libya'daki iç karışıklıkta Milli Mutabakat Hükümeti aleyhtarı Hafter ve taraftarlarına destek vermiştir. (Domazeti, 2019, s. 2) Doğu Akdeniz'de Türkiye ile deniz yetki alanı belirleyerek daha karlı çıkabileceği halde, mutabakatın kendi ülkesinin güvenliğini tehlikeye soktuğunu duyurmuştur. (Yorulmaz, 2020, s. 6) Mısır, mutabakatın hukuka aykırı olduğunu ve Libya'ya askeri yaptırım uygulayacağını belirtmiştir. (Paralı, 2020, s. 58) Mısır yanında İsrail ile anlaşmalar yaparak İHA satın alan ve Fransa'ya deniz üssü kurması için izin veren GKRY de Doğu Akdeniz'de oluşan bu yeni duruma haksız tepkisini yükseltmiştir. Buna karşılık Türkiye ise KKTC'de hava üssü kurulması konusunda KKTC ile mutabakata vararak, bölge üzerindeki haklarını koruma konusundaki kararlılığını göstermiştir. (Yorulmaz, 2020, s. 6)

Avrupa Birliği (AB) ise 27 üye devlet ile müzakere yaparak, mutabakatın Doğu Akdeniz'de bulunan kıyıdaş ülkelerin hakkını gasp ettiği ve dolayısıyla yasal olmadığını ileri sürmüştür. (Altun, 2020, s. 26) AB, mutabakatın Yunan adaları ve GKRY kıta sahanlığının göz önüne alınmadan yapıldığını, bu durumun uluslararası deniz hukukuna ters düştüğünü ve Türkiye'nin komşu ülkeleriyle ilişkilerini düzeltmesi gerektiğini belirtmiştir. (Paralı, 2020, s. 58) AB'nin Doğu Akdeniz konusunda Türkiye aleyhtarı bu tutumunu üyesi olan Yunanistan ve GKRY çıkarlarını kendi çıkarları olarak değerlendirmesi olarak yorumlamak mümkündür. Birliğin Türkiye'ye karşı bu çifte standartçı uygulamalarına pek çok kez rastlamak mümkündür. Kaldı ki Avrupa Birliği'nin haklıyı haksızı belirtmek gibi bir yetkisi bulunmadığından, uluslararası hukuk uygulamalarına bakıldığında birbiriyle kesişen deniz yetki alanları konusunda konunun muhatapları arasında dostane bir çözümün tarafında olması ya da en azından sessiz kalması yerinde olacaktır. (Altun, 2020, s. 28)

Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan rezervlerin beraberinde getirdiği güç mücadelesinde Amerika Birleşik Devletleri de Yunanistan, Mısır ve İsrail arasında oluşan suni cephe yanlısı bir politika izlediğini söylemek mümkündür. Zira Türkiye'nin Libya'ya askeri destek yapacağı kararı çıkmasının hemen akabinde bölge üzerinde sorun olmasının şeklinde uyarıda bulunmuştur. Ancak Amerika'nın bölge üzerindeki temel tutumunun Libya mutabakatından ziyade, Fransa ve Rusya'nın bölgedeki dengesini sağlayabilmek üzerine şekilleneceği düşünülmektedir. (Paralı, 2020, s. 59). Ancak ABD'nin Yunanistan ile Ekim 2021'de imzaladığı Karşılıklı Savunma İşbirliği Anlaşması ile üçü yeni olmak üzere Yunanistan'daki üs sayısını dörde çıkartması da düşündürücüdür (Sputnik, 2022)

Rusya'nın ise hem bölgeyle ilgili hem de mutabakatla ilgili olan politikası diğer küresel güçlerden farklı şekillenmektedir. Rusya, bağlantısı olmadığı bölgede doğrudan etki sahibi olan bir ülke olmuştur. (Şen, 2020, s. 7) Rusya'nın Doğu Akdeniz'de Suriye, Libya ve Türkiye'de üs kurma emelleri dış politika hedefleri içerisinde yer almaktadır. (Yücedağ, 2020, s. 4) Bu bağlamda Mısır'a yakın diyaloglar geliştiren Rusya, Libya açıklarında tespit edilen rezervlerin Avrupa'ya aktarılmasına engel olabilmek adına, Mısır topraklarının yakınında yer

alan Libya’ya askeri üs yerleştirmiştir. (Domazeti, 2019, s. 3) Libya’da yaşanan olayların engellenmesi adına çıkan karar ile ilgili veto hakkını kullanmış ve Hafter hükümetini desteklediğini kanıtlayacak bir duruş sergilemiştir. (Paralı, 2020, s. 59) Rusya’nın bu tavrı, mutabakata karşı olduğunu göstermiştir.

Gerek kıyıdaş ülkeler gerekse kıyıdaş olmayan ancak bölgede Türkiye’nin sahip olduğu haklar aleyhtarları çıkarı bulunan ülkeler , mutabakata karşı Libya’da Ulusal Mutabakat Hükümeti aleyhtarlarını destekler bir politika izleyerek, Doğu Akdeniz’de kendi kurdukları enerji denklemini hayata geçirmek için mücadele vermeye çalışmışlardır ve çalışmaya devam etmektedirler. İşin garip tarafı 2015 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde Türkiye’nin mutabakatı imzaladığı “Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti” ni Libya’nın yetkili temsilcisi olarak tanıyanlar da ABD, Fransa, Rusya gibi bu ve diğer devletlerdir. Bu denli dengeleri sarsan mutabakat sonrası Libya ile Türkiye ilişkilerinin nasıl bir seyir izlediğini ve nasıl bir tavır içinde bulduklarını incelemek yerinde olacaktır.

Mutabakat Sonrası Türkiye – Libya İlişkileri

Mutabakat, iki ülke için deniz yetki alanı belirme antlaşmasının ötesinde Türkiye ve Libya arasında karşılıklı güvenlik, ekonomik ve siyasi işbirliği sağlamada birbirlerinin yanında yer alacaklarını da kabul eden bir nitelikte olmuştur. (Domazeti, 2019, s. 1) Mutabakatın hemen akabinde Ulusal Mutabakat Hükümeti Hafter taraftarlarının oluşturduğu “Libya Ulusal Ordusu” tarafından şiddetli bir saldırıya maruz kalmıştır, Hafter Trablus’u ele geçirerek hem Ulusal Mutabakat Hükümeti’ni hem de Türkiye’nin Libya üzerindeki etkisi bertaraf etmeye çalışmıştır. (Yücedağ, 2020, s. 3) Yaşanan hadise uluslararası arenada Türkiye’nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UHM)’ne askeri desteği olup olmayacağı merakı uyandırmaya başlamıştır. (Yorulmaz, 2020, s. 6)

Türkiye, 2 Ocak 2020’de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından onaylanan tezkere ile Libya UHM’ ye asker göndermiştir. (Altun, 2020, s. 38) Türkiye’nin Libya’ya askeri yardım sağlanması da Doğu Akdeniz’de Türkiye için oldukça büyük bir hamle olmuş, bu sayede Türkiye bölgedeki haklarını korumada ne kadar kararlı olduğunu göstermiştir. (Yücedağ, 2020, s. 3) Mutabakat hem ölçülülük hem de hakkaniyet ilkesi ışığında imzalandığı için her iki devlet içinde siyasi ve hukuki anlamda olumlu neticeler sağlamıştır. Kıyıdaş devletlerin, Türkiye ve Libya aleyhine farklı sınırlandırmalar yapmasının önüne geçilerek iki devletin de denizlerdeki uluslararası hakları koruma altına alınmıştır. (Paralı, 2020, s. 57) Son yıllarda da Libya ile Türkiye ilişkileri gerek ekonomik gerekse ticari anlamda oldukça iyi duruma gelmiştir. (Yaycı, 2011, s. 20 - 21)

Mutabakat, Türkiye ile Libya arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırarak, iki devlete de Doğu Akdeniz’de sahip oldukları haklarını korumalarına ve ötesinde kullanmalarına imkan vermiştir. İki devletin her alanda birbirlerini destekleyeceği şeklinde düzenlenen antlaşma, gelecekte daha kazançlı haklar sağlayacaktır diyebiliriz. Mutabakat ile iki ülkede oldukça önemli kazançlara sahip olmuştur. (Yaycı, 2020, s. 36) Doğu Akdeniz’de uluslararası hakları gasp edilmeye çalışılan Türkiye; haklarını hukuki yollarla gösterme imkânı bulmuştur. Ayrıca Türkiye bölgede sahip olduğu deniz yetki alanının batı bölgesini belirli hale getirmiştir. Yunanistan’ın Mısır ile deniz yetki alanı belirleme antlaşması yaparak planladığı ‘Sevilla Haritası’ ile 41 bin kilometrekarelik alan içerisinde bırakılmak istenen Türkiye; Yunanistan’ın emellerine engel olmuş ayrıca GKRY dışındaki tüm kıyı devletlerine anlaşabilecekleri üzerine çağrı yaparak uluslararası arenada hukuka uygun diplomasi yanlısı politika izlediğini kanıtlamıştır. (Altun, 2020, s. 37) Dolayısıyla Türkiye ve Libya’nın karşılıklı kıyılarda hak sahibi olması Yunanistan’ın Meis adasını esas alarak kendi münhasır ekonomik bölgesini ilan etmesine ve Doğu Akdeniz’de ulaşmaya çalıştığı emellere son veren bir antlaşma olmuştur.

Ayrıca İsrail'in, GKRY ve Mısır ile yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge anlaşmasını tekrar inceleyeceğini belirtmesi bile Türkiye'nin yaptığı mutabakat ile bölge üzerinde önemli bir başarı sağlamış olduğunu kanıtlamıştır. (Yücedağ, 2020, s. 2 - 3) Türkiye'nin kıyıdaş ülkelerden birisi ile ilk kez münhasır ekonomik bölge anlaşması imzalaması, siyasi güç elde etmesi, ekonomik çıkarlar kazanması ve özellikle de uluslararası hukuk açısından elde ettiği kazançlar göz önüne alındığında Türkiye bu mutabakat ile önemli bir sonuç elde etmiştir. (Yaycı C. , 2020, s. 36)

SONUÇ

Doğu Akdeniz’de yaşanan sorunların uluslararası arenada en önemli konulardan biri haline gelmesi, keşfedilen petrol-doğalgaz kaynaklarının gelecekte işletilerek dünya rezervi haline getirilmek istenmesini göstermektedir. Gerek kıyıdaş olan/olmayan ülkelerin gerekse küresel güçlerin Doğu Akdeniz ile ilgili dış politikaları, bölgedeki enerji kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda ele geçirmeleri üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda uluslararası deniz hukukunda doğan hakların kıyıdaş ülkeler tarafından bilinmesi, karşılıklı kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge antlaşması yapılması önem arz etmektedir.

Doğu Akdeniz’de Avrupa Birliği’nin desteğini kendi tarafına çekerek Türkiye’yi oldukça güç durum içerisine sokmak isteyen Yunanistan’ın, bölgede Meis adasından doğan küçük hakkı dışında herhangi bir hakkı bulunmamaktadır. Yaptığımız araştırmada, deniz yetki alanlarının belirlenmesinde yer verdiğimiz ‘adalar’ konusu bunu açıklar niteliktedir. Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de herhangi bir yaptırım uygulayabilme hakkının bulunmadığı göz önüne alındığında; GKRY ile birlikte Doğu Akdeniz’in en uzun kıyı şeridinde sahip olan Türkiye’nin haklarını gasp etmesi mümkün değildir. Kıbrıs Adası ile ilgili konunun günümüzde hala çözüme kavuşmadığı göz önüne alındığında ise, GKRY’nin adanın tek egemen devleti gibi hareket ederek KKTC’yi yok sayması ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki haklarını görmezden gelerek uluslararası enerji şirketlerine ruhsat vermesi kabul edilemeyecek bir durumdur.

Yaptığımız araştırmada, uluslararası deniz hukukunun deniz yetki alanı belirleme konusunu detaylarıyla anlatarak, bu konudaki uluslararası hukuk normlarını inceledik. Dolayısıyla yalnızca Türkiye’nin uluslararası haklarından bahsetme yoluna gitmeyerek, uluslararası hukuk kurallarını ve BMDHS’nin ilgili maddelerini esas alarak genel bir kanı oluşturmaya çalıştık. Daha sonra Libya mutabakatı öncesinde Türkiye’nin kıyıdaş olan/olmayan devletlerle olan ilişkileri inceleyerek, Doğu Akdeniz’de gerçekleştirilmek istenen faaliyetlerin uluslararası hukuk kurallarına uygun olup olmadığını gözlemlemeye çalıştık.

Türkiye Doğu Akdeniz’de kendisine karşı yapılan haksızlıklar karşısında güçlü bir duruş sergileyerek Libya ile münhasır ekonomik bölge antlaşması yapmıştır. Libya mutabakatı Türkiye için çok büyük önem taşımaktadır. Zira hem bölgede kurulan oyunu bozmuş hem de Türkiye’nin gasp edilmeye çalışılan uluslararası hukuktan doğan haklarının varlığını kanıtlamıştır. Mutabakatın uluslararası hukuka aykırı olduğu ve diğer devletlerin haklarının çiğnendiği ileri sürülmektedir. Bu noktada imzalanan mutabakatın hukuki ve fiili durumu incelenerek uluslararası hukuk normlarına uygun olup olmadığı incelenmiştir. Libya’nın iç sorunlarının da ele alındığı araştırmamızda, mutabakatın geçerli olduğu ve uluslararası hukuka uygun olduğu netlik kazanmıştır.

Doğu Akdeniz’de yaşanan sorunların çözümlenebilmesi için öncelikle Kıbrıs adası ile ilgili durumun netleşmesi gerekmektedir. KKTC’nin bölgeden dışlanmaya çalışması kabul edilebilir bir durum değildir. Libya mutabakatı ile Türkiye bölgede büyük kazanç sağlamıştır. Türkiye’nin Libya’yla olduğu gibi diğer kıyıdaş ülkelerle de olan ilişkilerini geliştirerek deniz yetki alanı belirlemesi ve bunun için BMDHS’ye taraf ülke olması önem arz etmektedir. Zira bölgedeki ülkelerden bir tanesinin bile dışarıda bırakılmak istenmesi denklemin bozulmasına sebep olacaktır. Gelecekte Doğu Akdeniz enerji güzergâhı haline getirilmek istendiğinde, Türkiye ve KKTC’nin bölgedeki konumu yadsınamayacaktır. Dolayısıyla ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye’nin BMDHS’ye taraf olması yapılacak olan anlaşmaların daha güçlü sonuçlar doğurmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AA, (2022)., “Libya Temsilciler Meclisi: Başağa Hükümeti Sirte’de Göreve Başladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-temsilciler-meclisi-basaga-hukumeti-sirtede-goreve-basladi/2602431> (01.06.2022)
- Acar, I., & Yılmaz, M. (2018). Doğu Akdeniz Kıta Sahanelığı Sorunsalı Üzerinden Doğalgaz Paylaşımı. *TUCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 597 - 607. Ankara.
- Acer, Y. (2019). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı*. SETA Analiz.
- Altun, F. (2020). *Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı*. Ankara: T. C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları. 05 10, 2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı: https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/TR_-_TURKIYE_LIBYA_MUTABAKAT_Bask%C4%B1.pdf (01.05.2022)
- Arı, T. (1995). Ege Sorunu ve Türk - Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(01), 52 - 68.
- Arıdemir, H., & Allı , Ç. (2019). Doğu Akdeniz Bölgesindeki Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmalarının Analizi 2019, C.4, S.10. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 188 - 202.
- Avan, E. A. (2020). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı. *Avrasya Etüdler*(58), 87 - 112.
- Bayer, D. (2020). Doğu Akdeniz Deniz Alanının Tarihi Geçmişi, Türkiye'nin Ulusal Menfaatleri ve Uluslararası Hukuk Uygulamaları Kapsamında Bir Jeopolitik Analiz. *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*. ss. 389 - 407 [https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni-deniz-guvenligi-ekosistemi-ve-dogu-akdeniz_EKT_y_\(13\)_pdf_81b16707-1d0c-43dd-9856-522ee89549fa.pdf](https://tasam.org/Files/Icerik/File/yeni-deniz-guvenligi-ekosistemi-ve-dogu-akdeniz_EKT_y_(13)_pdf_81b16707-1d0c-43dd-9856-522ee89549fa.pdf)
- Bayer, D. (2013). Türk-Yunan İlişkilerinde NATO’nun Tutumu ve Bunun Türkiye-NATO İlişkilerine Yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Siyaset Bilimi Doktora Programı (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ankara.
- Ceyhun, G. Ç. (2020). *Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki Yetki Alanlarına İlişkin Sınırlandırma Sorunları ve Bölgedeki Enerji Keşiflerine İlişkin Bir Değerlendirme*. 03 18, 2022 tarihinde TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/53564/turkiyenin_dogu_akdenizdeki_yetki_alanlarına_iliskin_sinirlendirma_sorunlari_ve_bolgedeki_enerji_kesiflerine_iliskin_bir_degerlendirme (01.05.2022)
- Çalik Orhun, F. (2017). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri. *AKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 37 - 54.
- Dalar, M. (2019). *Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Hukuksal Dayanakları*. Bursa: XI. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Özet Kitabı.
- Demir, İ. (2020). Türk Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinin Hukuki Dayanakları ve İç Hukuk Üzerine Bazı Düşünceler. *Adalet Dergisi*(65), 27 - 50.
- Doğru, S. (2015). Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması. *TBB Dergisi*, 504 - 554.
- Domazeti, R. (2019). *Çok Denklemli Libya Sorunu ve Türkiye*. 05 10, 2022 tarihinde İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi – İNSAMER: https://insamer.com/tr/cok-denklemler-libya-sorunu-ve-turkiye_2555.html adresinden alındı

- DW. (2019). *Yunanistan Türkiye-Libya anlaşmasını BM’ye şikâyet etti*”. 03 12, 2021 tarihinde DW: <https://www.dw.com/tr/yunanistan-t%C3%BCrkiye-libya-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-bmye-%C5%9Fikayet-etti/a-51610044> (01.05.2022)
- Güneş, M., & Arslan , T. (2018). Enerji Bağımlılığında Avrupa Birliği, Rusya, Türkiye Üçgeni ve Doğu Akdeniz Alanı. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 32 - 60.
- Güngören, B. O. (2006). Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları Üzerine Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İzmir.
- Gür, H. (2019, Şubat). Stratejik Kavşak Noktası Olan Doğu Akdeniz’de Yürütülen Enerji Politikaları ve Türkiye. *International Social Sciences Studies Journal*, 5(30), 665 - 663.
- Kedikli, U., & Çalağan, Ö. (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası ve Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Alternatif Politika*, 7(3), 399 - 424.
- Kurt , E., & Tamçelik, S. (2014). Türkiye’nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı Ve Yakın Tehdit Alanı: Kıbrıs”, *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı. Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 882 - 913). içinde Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.
- Küçüküray, S. (2019). Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*,. Lefkoşa, Kıbrıs.
- Kütükçü, M. A., & Kaya, İ. S. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye’nin Hukuki Durumu. *Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 81 - 96.
- Örselli, E., & Babahanoğlu, V. (2019). Doğu Akdeniz’de Açılmaya Çalışılan Pandoranın Kutusu: Enerji Kaynaklarından Alan Hâkimiyetine Uzanan Ekonomi Politik Hesaplar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 572 - 583.
- Paralı, Z. (2020, 06 26). Türkiye Cumhuriyeti İle Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında İmzalanan Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Uluslararası Politikaya Etkileri. *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 49 - 64.
- Peker, H., vd. (2019). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Enerji Kaynakları Çerçevesinde Türkiye’nin Enerji Güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 85 - 106.
- Sandıklı, A., Budak, T., & Ünal, B. (2013). Doğu Akdeniz’de Enerji Keşileri ve Türkiye. *BİLGESAM Yayınları*, 1-80.
- SDE. (2019). *Doğu Akdeniz’de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Yapılması Gerekenler*. 11 26, 2021 tarihinde SD Rapor: <https://www.sde.org.tr/Content/Upload/Dosya/Dogu%20Akdeniz%20rapor%20.pdf> (01.05.2022)
- Seçkin, B. (2019). *Libya Başbakanı Serrac: Yunanistan'ın protestolarını yersiz ve aşırı çığırkan buluyorum*. 03 07, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-basbakani-serrac-yunanistanin-protestolarini-yersiz-ve-asiri-cigirtkan-buluyorum/1681915> (01.05.2022)
- Sputnik, (2022), "Yunan Parlamentosu, ABD’nin ülkede yeni üsler açmasına izin veren anlaşmayı onayladı", <https://tr.sputniknews.com/20220513/yunan-parlamentosu-abdnin-ulkede-yeni-usler-acmasına-iz-in-veren-anlaşmayı-onayladı-1056329895.html> (01.06.2022)

- Şafak, E. (2015). Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki Ve Siyasi Sorunlar. *Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku (Uluslararası Hukuk) Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Lefkoşa.
- Şafak, E. (2020). Türkiye ile Libya Arasında İmzalanan Mutabakat Muhtırası'nın Geleceği ve Bölgeye Yansımaları. *Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (DİPAM)(2)*, 2 - 8.
- Şen, B. (2020). *Türkiye-Libya Deniz Yetki Sınırı Anlaşması ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Pozisyonu*. 02 17, 2022 tarihinde TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/56676/turkiye-libya_deniz_yetki_siniri_anlasmasi_ve_turkiyenin_dogu_akdenizdeki_pozisyonu (01.05.2022)
- Tuna, F. (2020). Türk Dış Politikasında Realist Yaklaşım: Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya Politikası 2020, C. 2, S. 1., *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi – Uhusbad*, 2(1), 74 - 87.
- UN, (2015), "Unanimously Adopting Resolution 2259 (2015), Security Council Welcomes Signing of Libyan Political Agreement on New Government for Strife-Torn Country", <https://www.un.org/press/en/2015/sc12185.doc.htm> (01.05.2022)
- Yaycı, C. (2011). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi. *Güvenlik Startejileri Dergisi(14)*, 17 - 41.
- Yaycı, C. (2020). Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması'nın Sonuç ve Etkileri. *Kriter Dergisi*, 4(42), 34 - 37.
- Yorulmaz, R. (2020). Recep Yorulmaz, "Libya İle Mutabakatın Doğu Akdeniz Denklemine Etkisi", Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Ocak 2020, S. 105, s. 4. *ORSAM - Ortadoğu Araştırmaları Merkezi(105)*, 3 - 10.
- Yücedağ, A. (2020). *Doğu Akdeniz Sorunu ve Türkiye - Libya Antlaşması*. 01 11, 2022 tarihinde SDAM- Starteji Düşünce ve Analiz Merkezi: <http://sdam.org.tr/haber/239-dogu-akdeniz-sorunu-ve-turkiye-libya-antlasmasi/> (01.05.2022)
- Yüksel, C., & Baran, D. (2020). Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi. *Public and Private International Law Bulletin*, 520 - 556.

EXTENDED ABSTRACT

The Eastern Mediterranean region has become even more important after the discovery of hydro-carbon deposits around the island of Cyprus. The region, which is already important geopolitically and historically, which is the subject of power struggles between states, has become the scene of not only power struggles between the states of the region, but also power struggles in the great states with the oil and natural gas explorations and the richness of the deposits. The struggle, which started as if it were happening between the Greek Cypriot Administration Of Southern Cyprus and Turkey, has become multidimensional and multidimensional with the entry of states such as Greece, Israel, Egypt, Libya and even France, the USA and the Russian Federation into the equation. The power struggle in the region, which has become so important, has become more complex and important when the Cyprus problem, which has been going on for decades, is added. The states, especially the Greek Cypriot Administration Of Southern Cyprus and Greece, which have interests in the region against Turkey's rights, have taken steps to condemn Turkey to Antalya Port with the exclusive economic zones and maritime jurisdiction areas they have declared. However, Turkey has the longest coast of the Eastern Mediterranean and is the state that should benefit the most from the riches of the Eastern Mediterranean in terms of equity and moderation. While the situation was legally like this, Greece, the Greek Cypriot Administration Of Southern Cyprus, Israel, and Egypt entered into a sharing that excludes Turkey and ignores the rights they have with the jurisdiction agreements they signed among themselves. Turkey, on the other hand, followed this event calmly for a while and waited. Turkey, which thinks that more wait-and-see policy is meaningless in the face of Greece's increasingly daring and revisionist policies, has signed an agreement with Libya that determines the mutual maritime jurisdiction areas and beyond that, includes joint action in the following process. It is possible to briefly call this agreement the “Libya Agreement”. This agreement, which was signed in 2019, was a critical and unexpected development for the states that tried to ignore Turkey's rights in the region, especially Greece. Based on this importance, in this study, the importance of the agreement in terms of the region and other states that have an interest in the region has been tried to be revealed, based on the relations between the periods before and after the agreement in the Eastern Mediterranean. Therefore, the research question of the study is "What was the impact of the Turkey-Libya Agreement on the states of the region and globally?". This question brings with it a number of sub-questions. The first of these questions is how interstate relations were in the Eastern Mediterranean region before the agreement?. The second is what the content of the agreement is in terms of political relations?. The third is how post-reconciliation relations are affected by this development?. Within the framework of these questions, the hypothesis tested by the research is that the consensus had a game-changing effect, disrupting the plans of states that disregard Turkey's natural rights and try to impose their own interests on Turkey. The sub-hypotheses formed under this main hypothesis are that the states with interests in the region made agreements among themselves, as if ignoring Turkey's rights before the agreement. As the second sub-hypothesis, the text of the memorandum is not a simple arrangement of mutual jurisdiction between Turkey and Libya, but rather a strategic cooperation agreement that lays the foundations of a new bloc against the anti-Turkey bloc in the Eastern Mediterranean. The

third hypothesis that is tried to be proven is that after the agreement, the balance in the Eastern Mediterranean has changed and the situation has changed in favor of Turkey. Literature review and case analysis methods were used as basic research and data collection methods in answering these research questions and testing hypotheses. While doing this, domestic and foreign literature was scanned, the information obtained was tested with concrete events, analyzed, interpreted and used. Within the scope of the research, firstly, what should be understood from the term maritime jurisdiction has been tried to be revealed. The content of this concept, which is frequently used when talking about the problem in the Eastern Mediterranean, has been simplified and revealed within the scope of the United Nations Convention on the Law of the Sea. In this sense, the concept of maritime jurisdiction includes the exclusive economic zone beyond the territorial sea and the continental shelf, which should be declared by the states on the basis of equity and proportionality. A gap arises when the norms of international law do not contain a clear provision on this issue and regulate that riparian countries should act within the scope of the principle of mutual equity and proportionality. However, nowhere in the world is there a practice of determining a maritime jurisdiction as Greece and the Greek Cypriot Administration Of Southern Cyprus do. Therefore, the claims of authority and rights of these states are clearly baseless in their current form. Secondly, the anti-Turkey bloc claimed that the Libyan National Consensus government, which was unanimously recognized by the United Nations Security Council in 2016, is not the only official representative of the Libyan state, so the signed agreement is not valid. However, when the situation regarding the issue is examined, it is seen that there is no violation of international law in the agreement signed between Turkey and Libya. The memorandum was duly signed, ratified and put into effect by the representatives of the two sovereign states who have the authority to represent them before the United Nations. In fact, the reason why so much speculation about the memorandum is created is the content of the agreement and its content, which makes Libya and Turkey almost two strategic allies in the region. This is also understood from the provisions of the text of the memorandum. After the reconciliation, the balances in the region changed. After the reconciliation, Turkey and Egypt started diplomatic relations again. In this process, Turkey re-started the broken diplomatic relations with Israel and took steps towards the development of mutually beneficial relations. Based on all these, we can say that the agreement was a very important move for Turkey and the region. It has shaken the balances in the region to a great extent. This shake-up is likely to be the beginning of a shift in the balances in favor of Turkey.